

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ศึกษาการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้การประกอบอาชีพด้านการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้แก่เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๙ ว่ามีรูปแบบ เนื้อหา และกระบวนการเป็นอย่างไร รวมไปถึงสัมฤทธิ์ผลของการสื่อสารที่เกษตรกรได้รับหลังจากเข้ารับการฝึกอบรมกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๙

การเก็บข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยเข้าสังเกตการณ์โครงการฝึกอบรมเกษตรกรหลักสูตรเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ ระหว่างวันที่ 7 – 9 กุมภาพันธ์ 2552 ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๙ และการสำรวจเอกสารต่าง ๆ (Documentary Research) โดยนำมาอภิปรายผลโดยการพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้ จำนวน 3 ข้อ ประกอบด้วย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
2. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
3. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการสื่อสารของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 มาเทียบเคียงเพื่อให้ได้ข้อสรุปในประเด็นต่าง ๆ ประกอบด้วย แนวคิดเรื่องรูปแบบของการสื่อสาร ทฤษฎีความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร ทฤษฎีและแนวคิดการสื่อสารงานนวัตกรรม แนวคิดด้านการสื่อสารกับการพัฒนาการเกษตร และแนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ผู้วิจัยสามารถสรุป อภิปรายผล พร้อมเสนอแนะ โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาทบทวนและนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ในงานวิจัย ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างการเรียนรู้ด้านการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
2. รูปแบบการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
3. การรับรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนสัมฤทธิ์ผลของการถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีด้านการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีต่อการนำไปใช้ประกอบอาชีพของเกษตรกร

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

กระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างการเรียนรู้ด้านการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จากการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๙ ปรากฎผลการวิจัย ดังนี้

เนื้อหาข้อมูลความรู้ด้านการเกษตร

จากการศึกษาโดยการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมไปถึงเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง พบว่า เนื้อหาที่ทางศูนย์เผยแพร่ให้แก่เกษตรกรมีจุดประสงค์หลักคือ การถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมให้แก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติได้จริงในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งเนื้อหาที่เผยแพร่นั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๙ ประกอบด้วยประวัติความเป็นมาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๙ เป้าหมายในการศึกษาพัฒนา และงานศึกษาพัฒนาสาขาต่าง ๆ ภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๙ ประกอบด้วย งานศึกษาและพัฒนาแหล่งน้ำ งานศึกษาและพัฒนาป่าไม้ งานศึกษาและพัฒนาที่ดิน งานศึกษาและทดสอบการปลูกพืช งานศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรมแบบประณีต งานศึกษาและพัฒนาปศุสัตว์

และโคนม งานศึกษาและพัฒนาการประมง งานอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กบ การดำเนินงาน หมู่บ้านรอบบวรบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ และงานศึกษาและพัฒนาการใช้หญ้าแฝก

2. ความรู้ด้านการเกษตรและการประกอบอาชีพด้านการเกษตรที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ เปิดอบรมให้แก่เกษตรกร มีจำนวนทั้งสิ้น 27 หลักสูตร ได้แก่

- 2.1 หลักสูตรฝายต้นน้ำลำธารเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2.2 หลักสูตรการปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 ประการ ตามแนวพระราชดำริ
- 2.3 หลักสูตรการทำปุ๋ยอินทรีย์หมักและปุ๋ยอินทรีย์น้ำ
- 2.4 หลักสูตรการเพาะเห็ดเศรษฐกิจ
- 2.5 หลักสูตรการปลูกผักปลอดสารพิษ
- 2.6 หลักสูตรการปลูกและการขยายพันธุ์ไม้ผล
- 2.7 หลักสูตรการเลี้ยงสุกร
- 2.8 หลักสูตรการเลี้ยงไก่
- 2.9 หลักสูตรการเลี้ยงปลาเพื่อการยังชีพ
- 2.10 หลักสูตรการเพาะเลี้ยงกบและการขยายพันธุ์กบ
- 2.11 หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพการเพาะเลี้ยงกบ
- 2.12 หลักสูตรการเลี้ยงกระต่าย
- 2.13 หลักสูตรเกษตรผสมผสานในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.14 หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพปราชญ์ชุมชนและแหล่งเรียนรู้
- 2.15 หลักสูตรการเลี้ยงแพะนม
- 2.16 หลักสูตรฝายต้นน้ำลำธารเพื่อการฟื้นฟูนิเวศลุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2.17 หลักสูตรการจัดระบบเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ลุ่มน้ำ
- 2.18 หลักสูตรแนวป้องกันไฟฟ้าเปียกตามแนวพระราชดำริ
- 2.19 หลักสูตรวนเกษตร : การจัดการทรัพยากรป่าไม้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.20 หลักสูตรค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา
- 2.21 หลักสูตรกระบวนการเครือข่ายในการจัดการลุ่มน้ำ
- 2.22 หลักสูตรการบริหารจัดการลุ่มน้ำเชิงบูรณาการ
- 2.23 หลักสูตรรูปแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำ
- 2.24 หลักสูตรการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ
- 2.25 หลักสูตรการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน

2.26 หลักสูตรการเลี้ยงโคเนื้อ

2.27 หลักสูตรการพัฒนากการเลี้ยงโคนม

การนำเสนอข้อมูลด้านเทคโนโลยีการเกษตรนับเป็นการสื่อสารนวัตกรรมอย่างหนึ่ง โดยเป็นการเผยแพร่ความรู้และเทคโนโลยีในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร ซึ่งโรเจอร์สและ ชูมคเกอร์ (Rogers and Shoemaker, 1971) ได้ศึกษาและให้ความหมายของนวัตกรรมไว้ว่าเป็นความคิด การกระทำ หรือสิ่งของ ซึ่งบุคคลเห็นว่าเป็นของใหม่ ไม่ว่าจะสิ่งนั้นจะเป็นของใหม่ นับตั้งแต่แรกพบหรือไม่ แต่ขึ้นอยู่กับการที่บุคคลรับรู้ว่าเป็นของใหม่ โดยความเห็นของบุคคลเอง จะเป็นเครื่องตัดสินการตอบสนองของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้น

ถ้าบุคคลเห็นว่าอะไรเป็นสิ่งที่ใหม่สำหรับตน สิ่งนั้นก็คือนวัตกรรม ซึ่งคำว่า “ใหม่” ตามความหมายของนวัตกรรมไม่ใช่ความคิด การกระทำ หรือสิ่งของใหม่จริง ๆ บุคคลอาจเคยได้ยินเกี่ยวกับนวัตกรรมมาก่อน แต่ยังไม่เกิดทัศนคติชอบหรือไม่ชอบนวัตกรรมนั้น หรือยังไม่เคยยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมนั้น

การแพร่กระจายนวัตกรรม จึงเป็นกระบวนการในการถ่ายทอดความคิด การปฏิบัติ ขาวสาร หรือพฤติกรรมไปสู่ที่ต่าง ๆ จากบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ไปสู่กลุ่มบุคคลอื่นโดยกว้างขวาง จนเป็นผลให้เกิดการยอมรับความคิดและการปฏิบัติเหล่านั้น อันจะมีผลต่อโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในที่สุด (ณรงค์ สมพงษ์, 2543)

องค์ประกอบของการเผยแพร่วัตกรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ที่ทำให้การเผยแพร่วัตกรมนั้นประสบความสำเร็จ คือ มีนวัตกรรม (Innovation) ซึ่งถูกถ่ายทอดผ่านช่องทาง (Channels) ในระยะเวลาหนึ่ง (Over time) ไปยังสมาชิกในสังคม โดยการยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรม และความเร็วในการยอมรับวัตกรมนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของนวัตกรรมว่า นวัตกรรมนั้น ๆ มีประโยชน์เชิงเปรียบเทียบมากกว่าหรือน้อยกว่าสิ่งเก่าหรือวิธีปฏิบัติแบบเดิม มีความสอดคล้อง กับค่านิยม ความเป็นอยู่ ประสบการณ์ในอดีต และแนวโน้มความต้องการของผู้รับนวัตกรรม มีความซับซ้อนน้อยเพียงใด สามารถทดลองใช้ได้หรือไม่ รวมไปถึงระดับที่บุคคลสามารถสังเกตเห็นผลของนวัตกรรมได้

ช่องทางการสื่อสารที่นำมาใช้ในการเผยแพร่วัตกรรม ประกอบด้วย ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลและช่องทางการสื่อสารมวลชน ซึ่งมีความสำคัญในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรมแตกต่างกันคือ ช่องทางการสื่อสารมวลชนมีความสำคัญในขั้นความรู้ และช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลมีความสำคัญในขั้นการจูงใจ นอกจากนี้ยังพบว่าในประเทศที่กำลังพัฒนานั้น ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลมีความสำคัญในขั้นความรู้ด้วย

กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรมมี 5 ขั้นตอน คือ **ขั้นความรู้** (Knowledge) เป็นขั้นที่บุคคลรู้ว่ามึนวัตกรรมอยู่ **ขั้นจูงใจ** (Persuasion) เป็นขั้นที่บุคคลสร้างทัศนคติที่ชอบหรือไม่ชอบนวัตกรรม **ขั้นตัดสินใจ** (Decision) เป็นขั้นที่บุคคลทำกิจกรรมซึ่งนำไปสู่การเลือกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรม **ขั้นการนำมาใช้** (Implementation) และ**ขั้นทบทวนการตัดสินใจ** (Confirmation) ที่บุคคลแสวงหาข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรมที่ทำไปแล้ว แต่อาจเปลี่ยนการตัดสินใจได้ หากทราบข้อมูลข่าวสารอื่น ๆ ที่ขัดแย้งกับนวัตกรรมนั้น

วิธีการในการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๔ และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรมหลักสูตรเกษตรกรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ ระหว่างวันที่ 7 – 9 กุมภาพันธ์ 2552 พบว่า เจ้าหน้าที่จะมีวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกร โดยการเลือกใช้สื่อต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ประกอบด้วย

1. สื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจ เป็นสื่อที่ผลิตขึ้นมาโดยมีเนื้อหาที่เฉพาะ มีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม ผู้ส่งสารสามารถส่งข้อมูลข่าวสารเฉพาะเรื่องให้ผู้รับสารเป้าหมายได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารนั้น ๆ และยังสามารถทำให้ผู้รับสารเป้าหมายได้รับทราบข่าวสารความรู้ได้โดยตรงและถูกต้อง อันจะส่งผลต่อการตัดสินใจ และการลงมือปฏิบัติไปในแนวทางที่ผู้ส่งสารต้องการได้

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๔ เจ้าหน้าที่ของศูนย์มีการเลือกใช้สื่อเฉพาะกิจในการถ่ายทอดความรู้ด้านวิชาการเกษตรในหลายรูปแบบ ประกอบด้วย แผ่นพับ ป้ายประกาศ เอกสารประกอบการฝึกอบรม และเอกสารวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของณรงค์ สมพงษ์ (2543) ที่มองว่า นอกจากการพิจารณาเรื่องกำหนดเป้าหมาย จุดมุ่งหมาย บุคคลเป้าหมาย เนื้อหาสาร และความต้องการและเวลาในการดำเนินการใช้สื่อนั้น การเลือกสื่อและยุทธวิธีการใช้สื่อก็มีความสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการวิเคราะห์เพื่อเลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม ซึ่งสื่อที่นำมาใช้อาจมีมากกว่าหนึ่งอย่างขึ้นไป หรือที่เรียกกันว่า “สื่อผสม” (Multi-Media Approach) ซึ่งควรจะมีการกำหนดด้วยว่าสื่อแต่ละชนิดจะมีเนื้อหาครอบคลุมไปถึงหัวข้อใดบ้าง และจะมีวิธีการใช้ร่วมกันอย่างไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการสื่อสาร

สำหรับเรื่องของการใช้สื่อผสมในการดำเนินการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเกษตรนั้น พรทิพย์ เ็นจะบก และคณะ (2547) ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อพัฒนาการเกษตร ‘ทฤษฎีใหม่’ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช” พบว่า สื่อที่เหมาะสมกับการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเกษตรทฤษฎีใหม่มากที่สุดคือ สื่อผสม โดยมีสื่อบุคคลเป็นหลัก และใช้สื่ออื่น ๆ เช่น คู่มือการอบรม การสาธิต สื่อภาพชุด สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิดีโอหรือวีซีดี สื่อเทปวิทยุเปิดสำหรับเผยแพร่ผ่านหอกระจายข่าว และแบบจำลองภาพแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งการเลือกใช้สื่อต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเนื้อหาที่ต้องการสื่อสาร

2. สื่อบุคคล

สื่อบุคคล เป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการนำข้อมูลข่าวสารที่ต้องการเผยแพร่ไปสู่ผู้รับสารได้โดยตรง และสามารถชักจูงใจผู้รับสารได้โดยวิธีการพูดคุยแบบกันเอง ทำให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นไปในลักษณะที่ยืดหยุ่น ปรับให้เข้ากับผู้รับสารแต่ละรายได้ และสามารถที่จะซักถาม ทำความเข้าใจ และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันได้ ทำให้ได้รับทราบความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสารได้ทันที

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ในการดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น การใช้สื่อบุคคลมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากในการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๆ นั้น จะมีการใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก ซึ่งสื่อบุคคลนี้ จะมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ด้านการประกอบอาชีพการเกษตร ผ่านวิธีการสาธิตและการฝึกอบรม โดยสื่อบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรของทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๆ ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรนั้น ประกอบด้วย

2.1 เจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๆ

เจ้าหน้าที่ฝึกอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำงานร่วมกันภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๆ มีทำหน้าที่เป็นผู้บรรยายเพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านการเกษตร รวมไปถึงการสาธิตวิธีขั้นตอนการดำเนินการในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร ในสาขาต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกร

เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีทางการเกษตร จะพยายามอธิบายโดยใช้ภาษาง่าย ๆ ประกอบกับการใช้ภาพเพื่อช่วยในการอธิบายเนื้อหาที่ซับซ้อนให้เกษตรกรเข้าใจได้ง่าย และในบางครั้งก็จะใช้ภาษาท้องถิ่นผสมกับภาษากลางในการถ่ายทอดความรู้ ถึงแม้ในบางครั้ง เกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมที่เป็นชาวไทยภูเขาซึ่งไม่สามารถฟัง

ภาษากลางและภาษาท้องถิ่นที่เจ้าหน้าที่ใช้เป็นภาษาหลักในการถ่ายทอดนวัตกรรมได้เข้าใจ มาเข้ารับการฝึกอบรมกับทางศูนย์ ฯ ทางเกษตรกรเองก็จะนำผู้ที่สามารถฟังภาษากลางและภาษาถิ่นได้ มาเข้าร่วมฟังการบรรยายและจะคอยช่วยทำหน้าที่ล่ามให้แก่เกษตรกร ทำให้การดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรไม่มีอุปสรรคทางด้านภาษาแต่อย่างใด

สอดคล้องกับงานวิจัยของชัยฤกษ์ ไตลังคะ (2526) ในเรื่อง “บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่อการยอมรับนวัตกรรมในการทำนาดำของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในเชียงใหม่” ที่พบว่า ในการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต้องมีความรู้พื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง และธรรมเนียมของชาวเขาเป็นอันดับแรก จึงจะสามารถวางแผนออกแบบวิธีการสื่อสารเพื่อเผยแพร่นวัตกรรมได้อย่างเหมาะสมกับผู้รับสาร

2.2 เกษตรกรตัวอย่าง

นอกจากจะมีการถ่ายทอดความรู้และการสาธิตการทำเกษตรสาขาวิชาต่าง ๆ โดยเจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นหลักแล้ว ในการดำเนินงานฝึกอบรมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ ก็จะมีการนำเกษตรกรตัวอย่าง ที่เคยเข้ารับการอบรมการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกับทางศูนย์ ฯ แล้วนำไปประกอบอาชีพจนประสบความสำเร็จ มาเป็นวิทยากรให้กับทางศูนย์ ฯ ด้วย

ทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ จะนำเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมไปดูการประกอบอาชีพจากพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรตัวอย่าง เพื่อให้เห็นการดำเนินงานในพื้นที่การเกษตรจริง ๆ ซึ่งเกษตรกรตัวอย่างก็จะทำหน้าที่เป็นวิทยากรในการให้ความรู้ สาธิตการดำเนินงาน รวมไปถึงอาจมีการเตรียมอุปกรณ์ให้ผู้เข้ารับการอบรมทดลองทำจริงด้วย หากมีการร้องขอ

ถ้าหากเราจะวิเคราะห์เกษตรกรตัวอย่างด้วยทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรมของโรเจอร์สแล้ว เราจะพบว่า เกษตรกรตัวอย่างจะจัดอยู่ในประเภทพวกชอบของใหม่ (Innovators) ซึ่งคนกลุ่มนี้จะมีทัศนคติที่ดีต่อนวัตกรรม ชอบทดลอง และเป็นประเภทกลุ่มที่ยอมรับนวัตกรรมได้ง่าย (Early Adopters) เป็นผู้นำท้องถิ่นและเป็นผู้นำความคิดในระบบสังคม มีความเป็นคนที่ท้องถิ่นมากกว่า เป็นผู้ประเมินนวัตกรรมให้กับกลุ่มเพื่อน ซึ่งจะเป็นผู้ที่มามีบทบาทที่สำคัญในการเผยแพร่ นวัตกรรมนั้นด้วย

ปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้การถ่ายทอดข้อมูลของเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ ประสบความสำเร็จ นอกจากเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้จะต้องวิเคราะห์

ผู้รับสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ตรงกับผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายแล้ว ก็ยังขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารด้วย

ชิมป์ (Shimp, 1985) ได้กล่าวถึงความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (source credibility) ไว้ว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารเป็นชุดของการรับรู้ ที่ผู้รับสารมีต่อผู้ส่งสาร ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบ 4 มิติ ประกอบด้วย ความเชี่ยวชาญ หมายถึง การที่ผู้รับสารประเมินว่าผู้ส่งสารมีความรู้ มีประสบการณ์ มีทักษะ และมีความชำนาญ ทั้งยังมีความสามารถในการสื่อสารเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ความน่าไว้วางใจ หมายถึง การที่ผู้รับสารประเมินว่า ผู้ส่งสารมีความซื่อตรง ออบอุ่มใจ เมื่อได้ใกล้ชิดหรือสื่อสารด้วย ความคล่องแคล่ว หมายถึง การที่ผู้รับสารประเมินว่าผู้ส่งสารมีลักษณะกระตือรือร้น มีการตื่นตัว รวดเร็ว เป็นต้น และความมีศักยภาพ ในที่นี้หมายรวมถึง ปัจจัยอื่น ๆ เช่น รูปร่างหน้าตา ด้วย

เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ มีการรับรู้ว่าคุณผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ เอง หรือเกษตรกรตัวอย่างที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้กับทางศูนย์ฯ มีความน่าเชื่อถือ ก็จะทำให้การถ่ายทอดสารนั้น มีความน่าเชื่อถือมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งเบอร์โล (Berlo, 1960) ได้กล่าวเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ว่าสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้นก่อนการสื่อสาร (Initial Source Credibility) ที่เกิดขึ้นจากความมีชื่อเสียงหรือการได้รับความนิยมนจากบุคคลทั่วไป โดยอาจเป็นบุคคลที่มีบทบาท ตำแหน่ง หน้าที่การงานเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป ความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้นระหว่างการสื่อสาร (Transactional Source Credibility) และความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้นภายหลังการสื่อสาร (Terminal Source Credibility)

3. สื่อมวลชน

การดำเนินการสื่อสารของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ มีการใช้สื่อมวลชนในการสื่อสารกับเกษตรกร ผ่านทางสถานีวิทยุท้องถิ่น ประกอบด้วย สถานีวิทยุ มก.เชียงใหม่ AM 613 KHz สถานีวิทยุ (สวท.) เชียงใหม่ AM 639 KHz และรายการเสียงจากแม่ใจ FM 95.5 MHz เพื่อเผยแพร่ข้อมูลด้านการเกษตรรวมถึงข่าวประชาสัมพันธ์ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ให้แก่เกษตรกรที่อาศัยในพื้นที่ภาคเหนือ

สำหรับสื่อวิทยุนี้ มีข้อได้เปรียบสื่อชนิดอื่นหลายประการคือ วิทยุสามารถส่งข่าวสารข้อมูลไปยังผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก และอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว เป็นสื่อที่มีราคาถูกทั้งในแง่ของการผลิตและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ส่งผ่านทางวิทยุ โดยผู้รับสารจะสามารถรับฟังจากที่ไหนก็ได้ที่มีเครื่องรับ และข้อได้เปรียบที่

สำคัญอีกอย่างหนึ่งของสื่อวิทยุก็คือ ผู้รับสารไม่จำเป็นต้องรู้หนังสือก็สามารถเข้าใจในเนื้อหาสารที่ผู้ส่งสารต้องการเผยแพร่ได้ นอกจากนี้ เกษตรกรผู้รับสารไม่จำเป็นต้องใช้สมาธิในการฟังมากนัก ซึ่งต่างจากการรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์หรือโทรทัศน์ ทำให้เกษตรกรสามารถรับฟังข้อมูลข่าวสารไปพร้อมกับการทำงานได้อีกด้วย

ทั้งนี้ สื่อวิทยุก็มีข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคกับการสื่อสารคือ เกษตรกรจำเป็นต้องมีเครื่องรับวิทยุและอยู่ภายในรัศมีการส่งสัญญาณของผู้ส่งสาร จึงจะเข้าถึงข้อมูลเหล่านั้นได้ นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดด้านเวลาอีกประการหนึ่งก็คือ การสื่อสารผ่านทางวิทยุเป็นการสื่อสารเพียงครั้งเดียว และมีลักษณะไม่คงทนถาวร กล่าวคือ ถ้าหากเกษตรกรไม่ได้รับฟังในช่วงที่มีการเผยแพร่ ก็จะไม่สามารถกลับมาฟังซ้ำได้อีก ซึ่งต่างจากหนังสือพิมพ์ที่เกษตรกรสามารถกลับมาอ่านซ้ำได้ตามที่ต้องการ

4. สื่ออินเทอร์เน็ต

อินเทอร์เน็ตถือเป็นสื่อที่มีความทันสมัย เพราะสามารถเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีรายละเอียดมากกว่าสื่ออื่น ๆ เพราะมีพื้นที่มากกว่า มีความรวดเร็ว สามารถเผยแพร่ได้ครอบคลุมทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ในการดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ ก็มีการใช้ประโยชน์จากสื่ออินเทอร์เน็ต เช่นเดียวกัน โดยผ่านทาง <http://irrigation.rid.go.th/rid1/HongKhrai> โดยเนื้อหาที่เผยแพร่ทางเว็บไซต์ดังกล่าว แบ่งออกเป็น ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ข้อมูลความรู้ในด้านการเกษตร และยังทำหน้าที่เป็นช่องทางในการเผยแพร่เอกสารวิชาการต่าง ๆ อีกด้วย

ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าอินเทอร์เน็ตจะเป็นช่องทางการสื่อสารที่สะดวกและครอบคลุมผู้รับสารได้ทั่วโลก แต่ก็มีข้อจำกัดคือผู้รับสารจำเป็นต้องมีเครื่องคอมพิวเตอร์และสัญญาณโทรศัพท์ จึงจะสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นได้ และข้อจำกัดที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้รับสารจำเป็นต้องมีความรู้ด้านอินเทอร์เน็ตและจะต้องรู้หนังสือเป็นอย่างดี จึงจะสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นได้

รูปแบบการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จากการศึกษาวิจัยโดยการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ และเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม และการสังเกตการณ์

แบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า รูปแบบในการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรที่เข้าเยี่ยมชมและเข้ารับการฝึกอบรม มีรูปแบบในการสื่อสาร ประกอบด้วย

รูปแบบการสื่อสารทางเดียว (One-Way Communication) เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะที่ผู้ส่งสารถ่ายทอดสารไปยังผู้รับสาร โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อสงสัยหรือแสดงความคิดเห็น ซึ่งการสื่อสารในรูปแบบนี้ปรากฏในลักษณะของ แผ่นพับ ป้ายประกาศ เอกสารประกอบการบรรยาย เอกสารวิชาการ รายการวิทยุ เว็บไซต์

รูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) เป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็สามารถรับและส่งข่าวสารได้ตอบซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อข้องใจ หรือข้อสงสัยต่าง ๆ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันเพื่อสร้างความเข้าใจได้อย่างชัดเจน ซึ่งจากการศึกษาวิจัยการถ่ายทอดข้อมูลความรู้ให้แก่เกษตรกร ผ่านการฝึกอบรม การบรรยาย การสาธิต

หากดูจากทิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสารแล้ว เราจะพบว่า ในการดำเนินการฝึกอบรมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จะทิศทางการไหลของข้อมูลในสองลักษณะคือการสื่อสารแนวตั้ง เป็นการไหลของข้อมูลข่าวสารผ่านการถ่ายทอดข้อมูลความรู้ด้านการเกษตรระหว่างเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ กับเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม และการสื่อสารแนวนอน เราจะพบการสื่อสารลักษณะนี้ ในการสื่อสารระหว่างเกษตรกรตัวอย่างที่ทำหน้าที่วิทยากรกับเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งจะมีระดับหรือตำแหน่งที่เสมอกันหรือใกล้เคียงกัน ซึ่งส่งผลดีต่อการสื่อสาร เพราะจะทำให้เกษตรกรรู้สึกไว้วางใจและกล้าที่จะซักถามมากกว่าการฟังบรรยายจากเจ้าหน้าที่แค่เพียงอย่างเดียว

การเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สอดคล้องกับแนวคิดของ Schramm (1979) ที่มองว่ารูปแบบการสื่อสารที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ได้แก่รูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง การสื่อสารจากล่างขึ้นบน และการสื่อสารในแนวนอน ทั้งนี้ เป็นไปในลักษณะของการสื่อสารที่ผสมผสานกัน ทั้งการสื่อสารในแนวตั้งและแนวนอน โดยมีการสื่อสารแบบสองทางเป็นแกนหลัก เพื่อช่วยก่อให้เกิดพลัง และกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

ทั้งนี้ การสื่อสารจะเป็นไปด้วยความราบรื่นและมีประสิทธิภาพในการพัฒนาหรือไม่นั้น โรเจอร์ส (2003) กล่าวว่า ว่าคุณลักษณะระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นปัจจัยที่จะอธิบายว่าใครถ่ายทอดข่าวสารไปยังใคร และจะมีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดข่าวสารแค่ไหน ทั้งนี้ การสื่อสาร

จะเป็นไปด้วยความราบรื่นเมื่อผู้ส่งสารและผู้รับสารมีคุณลักษณะเหมือน ๆ กัน (Homophily) เช่น ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม การศึกษา สังคม และอื่น ๆ นั้นหมายถึง บุคคลส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกสบายใจที่จะติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่คล้ายคลึงกับตน เช่น การที่เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมได้มีโอกาสพูดคุย ชักถามจากเกษตรกรตัวอย่างที่ทำหน้าที่วิทยากรให้กับทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ มากกว่าการพูดคุยกับบุคคลที่แตกต่างกับตนเอง ซึ่งต้องใช้ความพยายามมากที่จะทำให้การสื่อสารประสบผล เพราะการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่มีคุณลักษณะแตกต่างกัน (Heterophily) อาจทำให้เกิดการรับรู้ที่ไม่สอดคล้องกันก็ได้ และผู้รับสารเองอาจจะไม่มีความรู้สึกไม่สะดวกหรือไม่สบายใจที่จะทำการสื่อสาร

สอดคล้องกับการศึกษาของโรเจอร์สที่พบว่า เครือข่ายการสื่อสารแบบ peer-to-peer ซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งผ่านการพูดคุย สนทนา ที่มีผลทำให้ผู้รับสารยอมรับนวัตกรรมนั้น ๆ โดยเฉพาะเมื่อผู้ส่งสาร เป็นผู้ที่ยอมรับนวัตกรรมนั้น ๆ และนำไปปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จมาก่อน จะทำให้การสื่อสารนั้นมีประสิทธิผลต่อการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมของผู้รับสาร ทั้งนี้เนื่องจากผู้รับสารจะให้ความเชื่อถือบุคคลที่เขารู้จักและเชื่อถือ และโดยเฉพะอย่างยิ่ง จากบุคคลที่ได้รับยอมรับนวัตกรรมนั้น ๆ ไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จในการนำนวัตกรรมนั้นไปใช้ ก็จะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้รับสารต่อการยอมรับนวัตกรรมไปใช้ เพราะจะช่วยทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกมั่นใจว่า หากตนนำนวัตกรรมนั้น ๆ ไปใช้ ก็จะสามารถสำเร็จเหมือนกับผู้ที่ได้ใช้นวัตกรรมมาก่อนหน้านั้น โดยไม่ต้องสิ้นเปลืองเงินทองหรือเวลาในการทดลองนวัตกรรมด้วยตนเอง

การรับรู้และความเข้าใจของเกษตรกรต่อการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดเนื้อหาด้านเทคโนโลยีการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จากการที่ผู้วิจัยมีโอกาสเข้าไปสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ในโครงการฝึกอบรมหลักสูตรเกษตรกรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ ระหว่างวันที่ 7 - 9 กุมภาพันธ์ 2552 ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภออดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมในครั้งนี้ เป็นเกษตรกรจากจังหวัดพะเยาที่รวมกลุ่มกันและติดต่อขอเข้ารับการฝึกอบรมจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ โดยใช้งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวนทั้งสิ้น 40 คน

เกษตรกรที่เข้าอบรมในครั้งนี้มีความสนใจอาชีพด้านการเกษตรที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ หลักสูตรการปลูกผักปลอดสารพิษ หลักสูตรการเพาะเห็ด

เศรษฐกิจ หลักสูตรการเพาะเลี้ยงกบและการขยายพันธุ์กบ หลักสูตรการเลี้ยงปลาเพื่อการยังชีพ และหลักสูตรการเลี้ยงสุกรขุนและการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมในครั้งนี้ ถึงความเข้าใจความเข้าใจที่ได้รับจากการเข้ารับการฝึกอบรมครั้งนี้ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่า วิทยากรสามารถอธิบายเรื่องยากให้เข้าใจได้ง่าย ๆ โดยการใช้ภาษาท้องถิ่น รวมไปถึงการสอดแทรกมุขตลกในการบรรยาย ทำให้การถ่ายทอดความรู้มีลักษณะผ่อนคลาย ไม่เคร่งเครียด ทำให้เกิดความเป็นกันเองระหว่างวิทยากรกับเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม ส่งผลให้การเปิดรับข้อมูลด้านวิชาการเกษตรเป็นไปอย่างราบรื่น

ผลการศึกษาคัดค้านกับการศึกษาของกิงแกว่ อินหว่าง (2530) ที่ศึกษาเรื่อง "ทัศนคติของประธานกรรมการสภาตำบลที่มีต่อการปฏิบัติงานของพัฒนากร" เพื่อต้องการทราบทัศนคติ ตลอดจนปัจจัยที่มีผลทัศนคติของประธานกรรมการสภาตำบลที่มีต่อการปฏิบัติงานของพัฒนากร ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การทำความเข้าใจกับประเด็นระหว่างประธานกรรมการสภาตำบลกับพัฒนากรมีผลต่อทัศนคติในการปฏิบัติงานของพัฒนากรนั้น แสดงให้เห็นว่าพัฒนากรมีความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับประธานกรรมการสภาตำบล เป็นการเน้นย้ำให้ตระหนักว่าการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนในชนบทนั้น จะเป็นช่องทางสำคัญที่ทำให้การทำงานทุกอย่างเป็นไปอย่างราบรื่น

การใช้ภาพในการประกอบการบรรยาย ทำให้เกษตรกรมองเห็นภาพโดยไม่ต้องจินตนาการเองตามตัวอักษร เป็นการช่วยอธิบายให้เข้าใจได้ง่ายอีกทางหนึ่ง นอกเหนือจากการบรรยายโดยใช้สื่อต่าง ๆ ช่วยในการอธิบายแล้ว การสาธิตวิธีการในการดำเนินงาน เช่น การเพาะพันธุ์กบ การเลี้ยงปลานิลในกระชัง การเย็บเชื้อเห็ด รวมไปถึงการจัดแสดงวัสดุอุปกรณ์และลักษณะสถานที่ ในการดำเนินงานด้านการเกษตร ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยให้เกษตรกรเข้าใจเนื้อหาภาคทฤษฎีได้ง่ายขึ้น ผลที่ได้รับจากการไปดูงานในพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรตัวอย่าง ทำให้เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมเห็นการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จจริง ๆ เกิดความน่าเชื่อถือ ส่งผลให้เกิดความมุ่งมั่นในการนำกลับไปประกอบอาชีพในพื้นที่การเกษตรของตนเอง

ในส่วนของ การรับฟังเกษตรกรตัวอย่างบรรยายเรื่องการประกอบอาชีพในพื้นที่การเกษตรจริง ทำให้มีความรู้สึกกล้าซักถามข้อสงสัยมากกว่าการฟังบรรยายจากเจ้าหน้าที่ เนื่องจากบรรยากาศทำให้เกษตรกรรู้สึกผ่อนคลายมากกว่าบรรยากาศภายในห้องฝึกอบรม นอกจากนี้ ยังให้ความรู้สึกเป็นกันเองกับผู้บรรยายมากกว่าการฟังบรรยายจากวิทยากร เนื่องจากเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้สึกที่เกษตรกรตัวอย่างเป็นคนระดับเดียวกัน ทั้งนี้ การที่

เกษตรกรตัวอย่างได้รับการยอมรับจากเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความน่าเชื่อถือของแหล่งสารของชิมป์ (Shimp, 1985) ที่มองว่า การที่ผู้รับสารรับรู้เกี่ยวกับผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นด้านความเชี่ยวชาญ ความน่าไว้วางใจ ความคล่องแคล่ว และควมมีศักยภาพของผู้ส่งสาร ล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารทั้งสิ้น

โดยเกษตรกรตัวอย่างที่ทำหน้าที่วิทยากรให้ความรู้จะได้รับการยอมรับจากเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมว่ามีความน่าเชื่อถือ เนื่องจากได้เห็นตัวอย่างจากการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จที่เกิดจากการลงมือทำจริง ๆ ต่างกับการฟังบรรยายจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ที่ในบางครั้งเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้สึกว่าเป็นความรู้ที่ได้มาจากตำรา ไม่ได้เกิดจากการทดลองปฏิบัติจริง

วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ (2529) มีแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาด้านเกษตรกรรมว่าขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ดังนี้ ความสนใจของเกษตรกรต่อการติดต่อสื่อสารขึ้นอยู่กับปัจจัยสองประการ คือ การได้รับการกระตุ้น และการใช้ความพยายามในการสื่อสาร ผู้ส่งสารสามารถเพิ่มความสนใจของเกษตรกร โดยการลดความพยายามของผู้รับสาร และเพิ่มแรงกระตุ้นในการรับสาร ซึ่งโดยการทำให้ประโยคสั้นและกระชับกระฉ่างชัด ไม่วกวน ดำเนินอย่างสอดคล้องต่อเนื่องกันง่ายแก่การเข้าใจ เชื่อมโยงกับสิ่งที่เกษตรกรรับรู้อยู่แล้วไปสู่สิ่งที่ต้องการจะให้รู้ และจะซ้ำหรือย้ำเนื้อหาเพื่อเสริมความเข้าใจและการยอมรับ โดยเปลี่ยนรูปแบบและลีลาการนำเสนอ รวมทั้งการใช้สื่อ เกษตรกรมักให้ความสนใจกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว และให้ความเชื่อถือแหล่งสารที่ตนเชื่อถือ โดยการยอมรับสารนั้น แต่ต้องสอดคล้องกับทัศนคติของตน รวมไปถึงการลดความขัดแย้ง ควรทำในลักษณะจูงใจมากกว่าเน้นการเป็นปฏิบัติทางความคิด โดยการพยายามหว่านล้อมด้วยหลักฐานและใช้ระยะเวลา เพื่อให้เกษตรกรเห็นผล พร้อมกับการทิ้งท้ายด้วยการให้เกษตรกรตัดสินใจยอมรับ

ประสิทธิผลของการถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีด้านการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีต่อการนำไปใช้ประกอบอาชีพของเกษตรกร

ในหัวข้อการศึกษาประสิทธิผลของการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ แบ่งออกเป็นสองส่วน ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลโดยการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ระหว่างวันที่ 7 - 9 กุมภาพันธ์ 2552

จำนวน 10 คน จากจำนวนเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมทั้งหมด จำนวน 40 คน หลังจากที่ได้รับ การอบรมไปแล้วประมาณ 2 เดือน เพื่อดูว่าเกษตรกรได้นำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ในการ ประกอบอาชีพหรือไม่ และอีกส่วนหนึ่งจากการสัมภาษณ์เกษตรกรตัวอย่างที่เคยเข้ารับการ อบรมกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๙ และได้นำไปใช้ประกอบอาชีพจนประสบ ความสำเร็จ

ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรเกษตรผสมผสานตามแนว พระราชดำริ ระหว่างวันที่ 7-9 กุมภาพันธ์ 2552 จำนวน 10 คน ได้ผลสรุปดังนี้

1.1 มีเกษตรกรจำนวน 3 ราย ที่ได้นำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมในครั้งนั้น ไปปรับปรุงการประกอบอาชีพเดิมที่ตนเองได้ทำอยู่แล้ว ประกอบด้วย นางผ่องพรรณ ชัดกันทะ นายมูล เรือนสอน และนางสนธิ เรือนสอน ซึ่งทั้งสามคนมีความคิดเห็นตรงกันว่าจากการเข้ารับการ ฝึกอบรม ทำให้ได้รับความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้นมาก และสามารถนำ ความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้เป็นอย่างดี

1.2 เกษตรกรจำนวน 7 ราย ได้แก่ นายอานวย ประชุมพร นางผ่องพรรณ ชัดกันทะ นายชินพันธ์ สิงห์แก้ว นายศรีนวล เผ่ากันทะ นายสมเชิด วงศ์ชาติ นายสมจิตร สมศรี นายประธาน เผ่าเลี้ยง และนางฟองจันทร์ ยารังษี ยังไม่ได้ประกอบอาชีพทางการเกษตรตามที่ได้รับ การฝึกอบรมมา โดยสาเหตุหลักมาจากการขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ นอกจากนั้น บางราย ยังประสบปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำ อุปกรณ์ และแรงงานในการประกอบอาชีพอีกด้วย แต่ถ้า หากในอนาคตเกษตรกรกลุ่มนี้มีความพร้อม ก็จะประกอบอาชีพตามที่ได้รับ การอบรมมา เพื่อที่จะได้นำผลผลิตที่ได้มาบริโภคภายในครัวเรือน ตลอดจนเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัวอีก ทางหนึ่ง

2. กลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง ที่เคยเข้ารับการอบรมกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่อง ไคร้ ๙ และได้นำไปใช้ประกอบอาชีพจนประสบความสำเร็จ ซึ่งในปัจจุบัน ทางศูนย์ศึกษาการ พัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๙ ได้เลือกใช้พื้นที่การเกษตรของเกษตรกรตัวอย่างเป็นจุดสาธิตการประกอบ อาชีพด้านการเกษตร นอกจากนี้ เกษตรกรตัวอย่างก็ยังทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้กับทางศูนย์ ๙ เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์การนำเอาความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมกับทางศูนย์ศึกษาการพัฒนา ห้วยฮ่องไคร้ ๙ ไปประกอบอาชีพจริง จนประสบความสำเร็จ

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกษตรกรตัวอย่าง จำนวน 4 ราย ประกอบด้วย นายจตุญ ฐาตุอินทร์จันทร์ เกษตรกรตัวอย่างด้านการปลูกผักปลอดสารพิษ นางวีรวิภา จินะใจ เกษตรกร

ตัวอย่างด้านการเพาะเห็ดเศรษฐกิจ นายอุ้นเรื่อน เกิดสุข เกษตรกรตัวอย่างด้านเกษตรผสมผสานในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง และนายสุจินต์ แสงแก้ว เกษตรกรตัวอย่างด้านการเพาะเลี้ยงและการขยายพันธุ์กบ สามารถสรุปได้ดังนี้

- ก่อนเข้าร่วมโครงการ ฯ

ก่อนที่จะเข้ารับการอบรมการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เกษตรกรทั้ง 4 ราย ประกอบอาชีพด้านการเกษตรอยู่แล้ว โดยคุณจรรยาและคุณอุ้นเรื่อน ได้ประกอบอาชีพรับเหมาก่อสร้างควบคู่กันไปด้วย สำหรับคุณวีราและคุณสุจินต์ ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นหลักเพียงอาชีพเดียว โดยใช้วิธีการทำการเกษตรแบบชาวบ้าน ซึ่งผลตอบแทนที่ได้รับไม่ดีนัก เนื่องจากยาฆ่าแมลงและปุ๋ยเคมีมีราคาแพง ประกอบกับการปลูกพืชโดยไม่มีการวางแผน ทำให้ต้องประสบปัญหาผลผลิตล้มเหลว ขายได้ราคาต่ำ บางปีก็ขาดทุน มีรายได้ไม่เพียงพอกับการส่งบุตรเรียนหนังสือในระดับอุดมศึกษา เมื่อรายได้จากการประกอบอาชีพด้านการเกษตรไม่พอกับค่าใช้จ่าย ทำให้เกษตรกรทั้งหมดต้องกู้เงินมาเพื่อใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ และสำหรับใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ซึ่งก็เป็นปัญหาที่เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องประสบอยู่

- จุดเริ่มต้นเข้าร่วมโครงการ ฯ

จุดเริ่มต้นของการเข้าร่วมโครงการ ฯ ของเกษตรกรทั้ง 4 คน มีส่วนที่เหมือนกันคือทุกคนเป็นเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ และพื้นที่หมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ จำนวน 18 หมู่บ้าน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นพื้นที่ที่ทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ ดูแลอยู่ โดยเจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ ได้ออกไปเยี่ยมเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายที่บ้าน และได้ชักชวนให้มาเข้ารับการฝึกอบรมกับทางศูนย์ ฯ ยกเว้นของคุณสุจินต์ที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของศูนย์ ฯ ไปชักชวนโดยตรง แต่เป็นการบอกผ่านไปทางผ่านผู้ใหญ่บ้าน ให้เกษตรกรที่สนใจมาเข้ารับการอบรมกับทางศูนย์ ฯ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และในเบื้องต้น ทางศูนย์จะสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพให้อีกด้วย

ข้อได้เปรียบอีกประการของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ ก็คือ ทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ จะเข้าไปดูแลในเรื่องของแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการทำการเกษตร โดยอาจจะทำในรูปแบบของฝายน้ำล้นเพื่อชะลอความชุ่มชื้น หรือระบบประปาภูเขา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่นั้น ๆ

ในส่วนนี้เอง เป็นการสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ท่านได้พระราชทานแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชน ด้วยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิต อันจะเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระยะยาว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญก็คือแหล่งน้ำ เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ต้องพึ่งพาอาศัยน้ำฝน จะได้มีโอกาสที่จะมีผลิตผลได้ตลอดปี ซึ่งเป็นเงื่อนไขปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ในเรื่องอาหารได้ระดับหนึ่ง และเมื่อชุมชนแข็งแรงพร้อมดีแล้ว ก็อาจจะมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการยกระดับรายได้ของชุมชน เช่น เส้นทางคมนาคม ฯลฯ ซึ่งการพัฒนาในลักษณะที่เป็นการมุ่งเตรียมชุมชนให้พร้อมต่อการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างเป็นขั้นตอนนี้ทรงเรียกว่า “การระเบิดจากข้างใน”

- ผลจากการเข้าร่วมโครงการ ฯ

จากการที่เกษตรกรตัวอย่างทั้ง 4 ท่าน ได้เข้ารับการอบรมการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริแล้ว และได้นำกลับไปประกอบอาชีพในพื้นที่การเกษตรของตัวเอง จนประสบความสำเร็จ จากที่ทุกคนต้องประสบกับปัญหาหนี้สินจำนวนมาก ก็สามารถปลดหนี้ได้หมด มีเงินเก็บ มีพื้นที่การเกษตรเป็นของตัวเองหรือหากมีอยู่แล้วก็สามารถขยายออกไปจากเดิมได้ มีสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ บุตรก็มีโอกาสได้เรียนในระดับที่สูงขึ้นโดยไม่ต้องลำบาก ฯลฯ

เมื่อคุณอุ้นเรือนและคุณสุจินต์ มีโอกาสได้เข้าไปทำงานการเมืองระดับท้องถิ่น ทำให้ทั้งสองกลายเป็นแรงสำคัญที่จะผลักดันให้การประกอบอาชีพการเกษตรตามที่ได้รับบริการฝึกอบรมมาจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ มีโอกาสขยายผลออกไปสู่เกษตรกรรายอื่นได้อย่างเข้มแข็งมากขึ้นด้วย

การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ ในส่วนนี้ เป็นการสนองพระราชดำริในเรื่องของการส่งเสริมหรือสร้างเสริมสิ่งที่ดีที่ชาวชนบทขาดแคลน และเป็นความต้องการอย่างสำคัญ ซึ่งก็คือความรู้ด้านต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพ การทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม โดยทรงเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความสำเร็จในเรื่องการพึ่งตนเอง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ที่จะให้ราษฎรในชนบทได้มีโอกาสได้รู้ได้เห็นถึงตัวอย่างของความสำเร็จนี้ และนำไปปฏิบัติได้เอง และกระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ

นอกจากนี้ยังเป็นการใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นจุดหลักสำคัญในการพัฒนาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้วยการดำเนินการเช่นนั้น

จะช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด โดยการส่งเสริมการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนั้น จะต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนที่จะให้เกิดผลในทางความเจริญอย่างรวดเร็ว ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงค่อยก้าวไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ เช่น การขยายการผลิตเพื่อการค้า

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรของ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. จากการที่ผู้วิจัยมีโอกาสเข้าไปศึกษาการดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในช่วงที่มีการจัดงานนิทรรศการ “ได้ร่วมพระบารมี ที่ห้วยฮ่องไคร้” ระหว่างวันที่ 3 - 5 กุมภาพันธ์ 2552 โดยแบ่งกิจกรรมออกเป็น 6 กิจกรรมหลัก ประกอบด้วย ส่วนของงานนิทรรศการ เป็นการจัดแสดงการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำงานร่วมกันในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ งานสัมมนา วิชาการ การประกวดและแข่งขันผลผลิตทางการเกษตร การแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การแสดงผลผลิตและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน การสาธิตการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

การจัดกิจกรรมในรูปแบบนี้ เป็นการส่งเสริมให้ประชาชน นักเรียน นักศึกษา มีโอกาสเข้ามาเยี่ยมชมการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งตรงกับพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่จะให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนา ฯ ทำหน้าที่เป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต กล่าวคือ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีความเคลื่อนไหว มีกิจกรรมต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ยังเป็นโอกาสดีที่จะช่วยปลูกฝังทัศนคติที่ดีให้นักเรียนที่มีโอกาสเข้ามาเยี่ยมชมการนิทรรศการดังกล่าวด้วย จึงน่าจะมีการจัดงานในลักษณะนี้ทุกปี หรืออาจขยายผลไปจัดตามสถานศึกษา หรือสถานที่ชุมชนต่าง ๆ เช่น ห้างสรรพสินค้า เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสทำความรู้จักกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้มากยิ่งขึ้น

2. หากมีการส่งเสริมให้เกษตรกรตัวอย่างเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ อย่างมีแบบแผน ก็น่าจะมีประโยชน์ต่อการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อัน

เนื่องมาจากพระราชดำริเป็นอย่างมาก เพราะจากการที่ได้มีโอกาสสัมภาษณ์เกษตรกรตัวอย่างของทางศูนย์ ฯ นั้น ทำให้เห็นว่าเกษตรกรตัวอย่างมีศักยภาพในการเป็นวิทยากรได้เป็นอย่างดี ไม่ใช่แค่ในส่วนของประกอบอาชีพด้านการเกษตรเท่านั้น แต่ยังมีการบริหารจัดการทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่ รวมไปถึงการวางแผนที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้เกษตรกรตัวอย่างมีความมั่นใจในการทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้กับทางศูนย์ ฯ เพื่อให้การถ่ายทอดความรู้ของเกษตรกรตัวอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. น่าจะมีการส่งเจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ไปเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานอื่น เพื่อพัฒนาศักยภาพในการทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ด้านวิชาการเกษตร หรือส่งเจ้าหน้าที่ของทางศูนย์ ฯ ไปศึกษาดูงานการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศูนย์อื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ และเพื่อจะได้นำเอาจุดเด่นของศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริแห่งอื่น ๆ มาปรับใช้กับการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมไปถึงการสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อนำความรู้ที่ได้มาใช้ต่อยอดในการดำเนินงานต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

1. ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดย การสำรวจเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยไม่มีการเก็บข้อมูลในเชิงสถิติ หากในอนาคตมีการศึกษาในลักษณะเช่นเดียวกันนี้อีก ก็น่าจะมีการเก็บข้อมูลสถิติมาช่วยสนับสนุนผลการวิจัยให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพียงแห่งเดียวเท่านั้น การศึกษาในอนาคตจึงควรจะศึกษารูปแบบการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริแห่งอื่นเปรียบเทียบกันบ้าง

3. การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะในส่วนของเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมกับทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริเท่านั้น หากในอนาคตจะมีการศึกษาในส่วนของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมกิจกรรมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ ก็จะทำให้ผลการศึกษารอบคอบกลุ่มผู้รับสารได้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4. ในอนาคตหากมีการศึกษาเรื่องในลักษณะเดียวกันนี้ ก็น่าจะเข้าไปเก็บข้อมูลในช่วงที่มีการอบรมหลักสูตรการประกอบอาชีพด้านการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ ฯ โดยตรง ทั้งนี้ เพื่อให้การติดตามผลของการนำไปใช้ประกอบอาชีพได้สะดวกและเป็นไปอย่างมีระบบ ซึ่งจะส่งผลให้การศึกษาเรื่องของประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นไปอย่างมีระบบมากยิ่งขึ้น